

J. Oatesas: „Lietuvoje norėčiau matyti labiau revoliucinius, o ne evoliucinius pokyčius.“

Vaidio Revyčio nuotr.

Ateitį kuriančios investicijos

Investicijų fondo „Hanseatic Capital“ vadovas Jamesas Oatesas sako, kad investicijos į nekilnojamąjį turtą gerovės nesukurs. Advokatų kontoros „Raidla Lejins & Norcous“ organizuotoje Baltijos šalių verslo teisės konferencijoje pranešimą skaičiusio pašnekovo teigimu, šalies rinkoje dominuojantys bankai sukuria finansavimo monopolį, todėl pinigai ne visada pasiekia pažangias ar perspektyvias įmones. Su juo kalbėjosi IQ apžvalgininkas **Andrius Matuliauskas**.

IQ Savo pranešime užsiminėte, kad daug bankų, kuriuose jums teko dirbti, šiuo metu neegzistuoja. Kokia to priežastis? Ar tai buvo prastas rizikos valdymas?

– Paviršutiniška teigti, kad bankai bankrutuoja dėl netinkamai įvertintos rizikos. Tai reikėtų, kad šią problemą būtų galima išspręsti gana paprastai, o taip nėra. Krizė, su kuria mes susidūrėme, yra sisteminė ir labai didelė. Rizikos apskaičiavimo metodika, kuria remdamiesi bankai valdo savo portfelius, pagrįsta fundamentalia klaida. Jeigu bankai nepakeis savo požiūrio arba jeigu neatskurs įprastos veiklos nuo investicinės, nauja krizė yra neišvengiama. O išaugusi koncentracija banki-

niame sektoriuje ir su juo vis glaudžiau susijusios vyriausybės reiškia, kad kita krizė gali būti dar didesnė. Išvada – bankai turi įvertinti savo klaidas apskaičiuojant riziką, o vyriausybės turi užtikrinti, kad nė vienas bankas nėra per didelis bankrutuoti ir kad yra aiški riba tarp paprastų žmonių indėlių ir rizikingos bankų veiklos.

IQ Ar tai reiškia, kad ateityje turėsime mažesnius bankus?

– Dabartinė tendencija yra kurti didesnius bankus, tokia sistema yra vis mažiau saugi. Tad labai svarbu, kad bankinė sistema visame pasaulyje būtų padalinta į mažesnes dalis, kurios galėtų būti konkurencingesnės ir kurių nereikėtų gelbėti vyriausybės. Pastarieji dveji metai

nubraukė visą sisteminių bankų pelną, kurį jie uždirbo per praėjusį amžių. Todėl dabartinės bankų sistemos perspektyvos yra pakankamai niūrios. Su didesne pinigų koncentracija mažesniame bankų skaičiuje kita krizė bus dar didesnė. Ši kartą mes tik truputį pafilirtavome su kapitalizmo pabaiga, kitą kartą pabaiga gali ateiti iš tikrųjų. Politikai elgiasi kvailai, jeigu apsimitinėja, kad ši krizė yra netikėtas kelių veiksmų sutapimas. Tai yra sisteminė problema, ir tik pakeitus sistemą bus galima to ateityje išvengti. Šiandien niekas nežino, kokį atoveiksmį galėtų sukelti Graikijos bankrotas. Tačiau ar jūs tikrai norėtumėte nieko neveikti ir pamatyti, kaip tai atrodys realybėje?

IQ Per šią krizę buvo ir pakankamai sėkmingai veikiančių bankų. Pavyzdžiui, Baltijos šalyse nebankrutavo joks bankas, vadinasi, riziką jie sugebėjo suvaldyti, ar ne?

– Reikia nepamiršti „Parex“ banko, kuris Latvijoje buvo atsidūręs prie bankroto ribos. Bet iš esmės jūs esate teisus, Švedijos modelis suveikė pakankamai gerai. Nieko nuostabaus, juk Švedijos bankai su panašia situacija buvo susidūrę 1992 metais, tad jie nusprendė, kad elgtis taip pat būtų prasta mintis. Tačiau dėl to iš ekonomikos buvo išimta didžiulė pinigų dalis, tai tapo viena pagrindinių priežasčių, kodėl Lietuva, Latvija ir Estija susidūrė su tokia didele recesija.

Aišku, buvo ir kitų makroekonominė veiksmų, tarp kurių – akivaizdus nekilnojamąjį turto rinkos burbulas. Bet luktelėkite minutę, kas pirmiausia išpūtė kainų burbulą? Bankininkai? Taip. Švedų veiklos modelis atlaikė krizę, nes jis buvo šiek tiek konservatyvesnis. Vis dėlto Baltijos šalims savo ūkį grįsti bankų finansavimu buvo rizikinga, nes vos tik jų ekonomika pateko į bėdą, bankai akimirksniu sustabdė kreditavimą. Dėl to nemažai bendrovių, kurios iš esmės galėjo išgyventi, jeigu joms nebūtų sustabdytos kredito linijos, bankrutavo. Viena didžiausių netekčių per pastaruosius metus buvo būdas, kuriuo ištekliai iš vietos rinkos buvo perkelti į Skandinavijos šalių rinkas.

Baltijos šalių struktūrinė problema – maža rinka ir neišplėtotą finansų sistemą. Jeigu esi pradantis verslininkas vienoje šių šalių, tada reikalingus finansinius išteklius bandysi gauti pats arba skolinsiesi iš banko. Iš tiesų šiose šalyse nėra pakankamai skirtingų kapitalo išteklių, kuriais galėtų remtis verslas. Dėl finansavimo įvairovės nebuvimo

Lietuvos ekonomika ir nukentėjo labiau. Pasaulyje turime struktūrinių finansų sistemos problemų, tačiau Baltijos šalyse pirmiausia turime finansavimo įvairovės problemą, nes bankai čia daugeliu atvejų yra vieninteliai žaidėjai. Lietuvai reikia daugiau rizikos ar ankstyvosios plėtros kapitalo fondų, kurie būtų vietinis kapitalo šaltinis ir nepriklausytų nuo tiesioginio užsienio investicijų srauto ar kitų išorės veiksnių.

Ateityje susidursime su vis didesniais ekonomikos svyravimais. Šiandien yra tiesioginių užsienio investicijų srautas, kuris labai priklauso nuo ekonomikos aktyvumo ciklo, yra bankininkai, kurie yra pasirengę užsukti paskolų čiaupą, vos tik kas nors atsitinka šalies ūkiui, todėl visų trijų Baltijos šalių ateities perspektyvos priklausys nuo vietoje atsirastųjų kapitalo išteklių.

IQ Ar yra kokių nors būdų, kad finansinių išteklių pritraukimo procesas vyktų greičiau, nes kapitalas anksčiau ar vėliau vis tiek turėtų atsirasti?

– Tai, kad kapitalas kada nors vis tiek atsiras, yra teorija, kuri nebūtinai pasitvirtina praktikoje. Per pastaruosius metus galėjo būti sudaryta labai gerų sandorių, tačiau jie neįvyko, nes neatsirado finansinių išteklių. Daug kas pasakytų, kad jei jie buvo tokie geri, tai tikrai turėjo pritraukti kapitalo. Visiškai taip nemanau, nes investavimas nėra visiškai racionalus procesas, o ir tam tikras mados reikalas. Kai kritikuoju bankinę sistemą dėl nesugebėjimo valdyti rizikos, taip pat sakau, kad efektyvios rinkos hipotezė yra didelis klausukas. Esu pastebėjęs, kad ji ne visada pasitvirtina. Jeigu ji nepasitvirtina, tada reikalingi specifiniai sprendimai,

padėsiantys pritraukti kapitalo. Galbūt koks nors vietos verslininkas galėtų nuspręsti neišvežti kapitalo iš Lietuvos, o įkurti vietos investicijų fondą.

Galbūt šalies Vyriausybė galėtų steigti savo plėtros fondus mažoms ir vidutinėms įmonėms finansuoti. Pavyzdžiui, Jungtinėje Karalystėje yra fondas „3i“, kuris įsteigtas vyriausybei bendradarbiaujant su bankais ir privačiais investuotojais, o jo tikslas – pasiūlyti kapitalo išteklius vietos verslui ir remti vietos investicinius projektus. Lietuvoje veikia keli rizikos kapitalo fondai, tačiau

ir inovatyvių verslų, negaunantių finansavimo, nes pastatyti namą ant žemės, kur stovėjo gamykla, yra paprasčiau nei padaryti šią gamyklą efektyvią.

Jeigu pasižiūrėsime į ateitį, kai visi gyvensime savo prabanguose apartamentuose, ką Lietuva ketina daryti, kad išgyventų? Dvidešimt metų pardavinėjime namus vieni kitiems, kol niekas nebenorės pirkti, nes greičiausiai turės jau po vieną ar po kelis. Apie ką reiktų galvoti, tai – gamybiniai šalies pajėgumai.

Daugeliu aspektų Lietuva yra pakankamai išsivysčiusi šalis,

buvusios vyriausybių, tik noriu pasakyti, kad šaliai reikia naujos krypties. Jeigu prarastoji karta nebegrįš, Lietuvoje liks mažiau nei 3 milijonai gyventojų. Tai nėra sveikos šalies požymis.

Kaip juos galima susigrąžinti? Matyt, tai nėra vien gražūs namai, nes bet kas tokių gali pastatyti Airijoje, Danijoje ar Jungtinėje Karalystėje. Žmonėms reikia suteikti daugiau verslo galimybių ir laisvės. Leiskite žmonėms nevaržomai imtis verslo. Aišku viena, ir tai tinka ne tik Lietuvai, bet ir visai ES – reikia atsikratyti minties, kad visiems būtų užtikrinta

„Dabar yra galimybė naujai kartai vesti šalį į priekį ne vien tam, kad ji išliktų, bet kad ir klestėtų.“

to yra per mažai, nes rinkoje, be didesnės konkurencijos, dominuoja 3–4 bankai.

IQ Bankai šiuo metu kalba, kad jie mieliausiai pasirengę finansuoti pridėtinę vertę kuriančius projektus, tačiau jei nueitumėte į banką, tai jame paprasčiausia gauti kreditą butui pirkti. Ar taip mes vėl neužlipsime ant to paties grėblių?

– Ar kada girdėjote bankus kalbant, kad jie ketintų finansuoti neigiamos vertės projektus? Ir vis dėlto neįtikėtina, kaip dažnai jie tai daro. Todėl tai, ką bankai sako ir ką jie iš tiesų daro, yra du skirtingi dalykai. Nesu prieš, kad lietuviai galėtų gauti finansavimą savo namams. Bet nepalaikytčiau idėjos, kad vėl būtų daromos didelės investicijos išimtinai tik į gyvenamojo ar komercinio nekilnojamojo turto sritį užuot būtų finansuojami realią vertę kuriantys projektai. Čia yra daug stiprių

kuriai tenka gyventi su nepažangiu sovietiniu palikimu. Pagrindinis šių dienų rūpestis, kas atsitiko lietuviams, kodėl jie palieka šalį? Tai labai svarbus klausimas. Šalies visuomenė buvo sukurta iš liekanų, kurios liko po sovietų okupacijos, ir ji tapo pakankamai sėkminga. Aišku, tai, kad jei tiek daug lietuvių balsavo kojomis, rodo, jog kažkas yra blogai su socialine struktūra.

Kitose dviejose Baltijos šalyse matėme pasikeitusią kartą ne tik politikoje, bet ir versle. Lietuvoje šis procesas vyko kur kas lėčiau. Kai kas sako, kad tai yra gerai, nes taip užtikrinamas didesnis stabilumas. Bet iš tiesų šis poveikis gali būti labiau neigiamas. Lietuvoje norėčiau matyti labiau revoliucinius, o ne evoliucinius pokyčius. Kodėl jaunosios kartos atstovai, kurie dirba ministrų patarėjais, patys negalėtų būti ministrais? Estijoje jie ir yra ministrai. Tai būtų nauji protai, turintys tarptautinės patirties, dinamiškesnę poziciją. Nesimu kritikuoti šios ar

darbo vieta. Kiekvienas turi turėti galimybę kontroliuoti savo likimą, tapti verslininku, sukurti klestinčią įmonę. Kuo daugiau atsiras tokių žmonių, tuo daugiau bus sukurta darbo vietų ir tiems, kurie tokios iniciatyvos nenorės imtis.

Pokalbį pradėjome nuo bankų ir specifinių finansavimo problemų, bet galop tai yra politinis klausimas, į kurį reikia atsakyti – kokio tipo visuomenė Lietuva nori būti? Šiuo metu ji laikosi visai gerai, yra pasiekusi daugybę tikslų, apie kuriuos anksčiau niekas nedrįso svajoti, tapo NATO ir ES nare, įgijo tarptautinį statusą, kokio nebuvo įmanoma įsivaizduoti prieš du dešimtmečius. Dabar yra galimybė naujai kartai vesti šalį į priekį ne vien tam, kad ji išliktų, bet kad ir klestėtų. Lietuva yra maža šalis ir tai geras dalykas, nes ją lengviau pakeisti. Todėl lietuviai turi ieškoti tinkamų lyderių, galėsiančių imtis visai šaliai svarbių socialinių ir ekonominių tikslų. ■